

Prirodopisno - natoroznansko polje.

Oves.

Oves (*Avéna sativa*, Hafer) šteje se mej travnate rastline, ki imajo okroglo, navadno zelnato, kolénčasto in po največ votlo steblo (bíl). Oves dandanes nikjer ne raste več divje, nego sejejo ga povsod kot jaro žito posebno po mrzlih goráh in v severnih krajih. Ovsá imamo po več vrst. Pri nas se dobiva navadno le dvoji oves: črni in beli. Ovsu se ne prilega vsaka zemlja, najrajše ima debelo, nekoliko mokrotno in zagnojeno zemljo. Ovsu mraz mej vsemi drugimi žiti najmanj škoduje, zaradi tega ga pri nas posebno po hribih radi sejejo, kjer druga žita zaradi mraza ne strpé tako rada. Oves zaleže največ v takih krajih, kjer je senózet in travnikov malo, ali kjer zaradi mraza trave za živinsko klajo sejati ne morejo. Ovsena slama je dobra piča za govejo živino, a zrnje dajejo večjidel konjem zobati, zatorej imenujejo po nekaterih krajih, posebno pri Belih Kranjcih oves tudi zó b. Po nerodovitnih krajih, osobito po naših slovenskih hribih, pekó iz ovsene moke kruh ovsenják. Tudi kašo delajo iz ovsá. Pómneti je treba, da oves nima klasovja, kakor n. pr. pšenica in réž, nego látovje, kakor prosó in druge travnate rastline.

Med oves sejejo po nekaterih krajih tudi grahorko (*Wicke*), ki se neki prav dobro obnese. Kadar začne oves poganjati, dela mu grahorka primerno senco, in ga varuje, da mu suša preveč ne škoduje. Grahorka se po ovsu ovija in stori, da oves mnogo več zrnja naredí. Ovsena slama z grahorko ovita je živini, posebno ovcam, také tečna, da ni skoraj slabija od sená. Ako se po mlatvi mešani pridelek dobro premeče, lahko se oves od grahorke loči. In

če bi tudi nekoliko grahorke mej ovsom ostalo, nič ne dé, ker jo konji radi pozobljejo. — Oves sejati je najboljšje, kadar beli trn cvetje požene. Pravijo, da zgodaj sejani oves dá težko, jekleno zrnje, in ga je treba z brano prevleči, kadar je v plevelu.

Otroci, vse to vam je treba znati, ako želite, da bote kedaj dobri gospodarji.

T.

O hrostih.

Hrosti (kebri) spadajo k žuželkam. Gorenji krili imajo roženasti, pod katerima sti skriti nagubani kožnati krili. Hrosti imajo grizoča usta, različno ustvarjene tipalnice, velike, sestavljene oči in po šest nog, ki jim so nekaj za tekanje, nekaj za plavanje. Kakor vam je, ljubi otroci, morda užé znano, se

nekatero žuželke mnogokrat preobrazujejo, predno se popolnem razvijó. Iz jajca namreč nastane najpred tako zvana ličinka; ta se nekaj časa redí in se potem izpremení v b u b o, iz katere izleze popolna žuželka. Ličinke hrostone imajo véasih nogé, in to so ogrci, ali so pa breznoge, in to so č r v i.

Skoro vse žuželke so človeku jako škodljive, ker pustóšijo gozde, travnike, vrte, polja in ovočno drevje — mučijo človeka in živali: zato pa je treba, da se upoznamo ž njihovim življenjem, da jih, kolikor se dá in more, tgnábljamo. Prirodoznanci jih poznajo do zdaj na osemdeset tisoč vrst (baž); a jaz vam hočem povedati le o rujavem hrostu nekoliko, katerega menda vsi dobro poznate.

Rujavi hrost je za tri centimetre dolg in črn, gorenji krili pa ima rúdeče-rujavi. Črni zadek se končuje v dolg navzdol zavít konec; ob stranéh ima bele trioglate pége. Hudobni otroci imajo z rujavim hrostom mnogo veselja. Privežejo mu nôge na kako nit in zdaj se jim zažaré oči od veselja, ko ubogi hrost zletí, a ga zopet k sebi potegnejo. Dobé se tudi otroci, ki rujavemu hrostu noge trgajo, dá, še celó „mline“ delajo natikajoč uboge živalce na ostre trne. To je grdó, to je neusmiljeno! Ali bi vam bilo všeč, otroci, ko bi vas kdo za nogo vlekel; ko bi vam kdo nogé izdiral; ko bi vas kdo na ostrine natikal? — „O gotovo bi nam ne bilo to všeč,“ porečete, „ker to bi nas bolelo.“ Ali mar mislite, da hrosta ne bolí? Védite: kakor vas, tako bolí tudi ubogo žival, torej ne bodite neusmiljeni z ubogimi živalmi! Škodljive hroste sicer smete gonobiti, in tako tudi prav storite; a treba jih je znati gonobiti na hiter na čin, da preveč ne trpé. To se zgodi najhitreje, ako se s kropom poparijo.

Rujavi hrost prileze iz zemlje spomladi koncem aprila ali v začetku meseca maja, zaradi česar ga Nemci zovó majnikovega hrosta (Majkäfer). Potlej se spravi na drevesa — posebno na črešnjava — kjer glóje listje in cvetje. Zvečera zapušča drevesa ter brenčí veselo na okrog. Preživešči nekoliko časa na drevesih, spustí se na zemljo, zarije se po 3 centimetre globoko vanjo in leže jajca; po trideset jajček zleže navadno samíca. Rujavi hrost ima rad rahlo zemljo, zaradi tega jih v peščenej zemlji največ najdemo. V 30—40 dnéh se iz jajčec izvalé ličinke (ogrci), ki začnó objédati rastlinam nežne koreninice. Jeseni se ličinke zarijó globokeje v zemljo, a spomladi pridejo zopet bolj proti vrhu. To delo ponavljajo 3—4 leta v zemlji. V tretjem letu so najpožréšnejši. Koncem četrtega leta se zabubijo, t. j. zavijó se v mešičke in na spomlad pridejo potem kot popolni hrosti na dan. Lehko se torej umeje, zakaj jih imamo vsako četrto leto v tolikem številu.

Otroci! treba je, da se užé zgodaj, koj v začetku meseca maja, spravite na boj zoper velicega sovražnika našemu ovočnemu drevju — zoper rujavega hrosta. Zjutraj zarana in zvečera pridno otresajte drevesa, pod katera razpoložite kako rjuho, v katero vam bodo padali hrosti. Nabrane hroste potem popárite s kropom in jih rabite za gnoj. Poparjeni hrosti se namreč zmešajo z žgano ilovico in živim apnom (na 56 Kilogramov hrostop je dovolj 16 Kilogramov ilovice in 5 Kilogramov apna). Tako zmešane hroste vržemo potem v velike pokrite jame. Ko hrostí v tej zmési popolnem segnijó, imamo prav dober gnoj. Z rujavimi hrosti pa tudi lahko domačo perotnino pitamo, posebno jih race in purmani radi jedó.

Janko Leban.